

Г. Кръстева (Пловдив, България)

Личное и антологическое, или Некоторые наблюдения над авторскими лирическими антологиями в современной болгарской поэзии (2010–2017 гг.)

Аннотация: В статье рассматривается все более упрочивающаяся в новейшей современной болгарской литературе тенденция, характерная для известных болгарских поэтов, дебютировавших в 1960–1980-е гг., – создавать личные антологии. Автор статьи обращает внимание на наиболее значимые издания такого типа, анализ которых позволяет выявить перспективы этой появившейся в последнее десятилетие тенденции и исследовать специфику творчества авторов, которые с помощью антологий «конструируют» свою творческую биографию.

Ключевые слова: современная болгарская поэзия, болгарские поэты, авторская антология, антологический проект, творческая биография, эпилог

Г. Кръстева (Пловдив, България)

Лично и антологично или някои наблюдения над авторски лирически антологии в съвременната българска литература от периода 2010-2017 г.

Анотация: Настоящият текст със заглавие “Лично и антологично или някои наблюдения над авторски лирически антологии в съвременната българска поезия от периода 2010–2017 година” обговаря една все по-уплътняваща се тенденция в най-съвременната българска литература, обвързана с изготвянето на лични антологични книги от знакови български поети, дебютирали в периода от края на 60-те до края на 80-те години на XX век. Текстът (в тази си версия той е по-скоро обзорен и е част от по-голямо изследване върху периода) поставя и някои персонални акценти, закрепени на конкретни и знакови антологични издания. Тези издания представят както възможностите за изследователските перспективи пред актуалната за последното десетилетие тенденция, така и фигурите на авторите – като участващи в изграждането на собствените си творчески биографии чрез жеста на изготвяне на личен антологичен проект.

Ключови думи: съвременна българска поезия, български поети, авторска антология, антологичен проект, творческа биография, епилог, период 2010–2017 г.

Personal and Anthological, or Some Observations on Author's Lyric Anthologies in Contemporary Bulgarian Poetry in the Period 2010–2017

Abstract: The present paper deals with the tendency in the contemporary Bulgarian literature to compose personal anthological books by the significant Bulgarian poets that made their debut in the period from the end of the 1960s to the end of the 1980s. The author of the article draws attention to the most important publications of this type, the analysis of which makes it possible to reveal the prospects of this trend that has appeared in the last decade and to investigate the specificity of the creativity of authors who, with the help of anthologies, “design” their creative biography.

Key words: contemporary Bulgarian poetry, Bulgarian poets, author's anthology, anthological project, creative biography, epilogue, period 2010–2017

Един по-внимателен и целенасочен поглед със сигурност ще констатира, че в периода от последното десетилетия на нашия век, т. е. след 2009–2010 г., към днешна дата, в съвременната българска литература се появило множество издания, в които едни от най-значимите български поети правят рекапитулация на творчеството си, самопосочват се физиономично през формата на антологията като редуциран избор на написаното от тях във времето и участват в изграждането на собствените си творчески фигури с жеста на собствен оценъчен прочит. Този прочит се изгражда на естествена, необходима и интригуваща дистанция от себе си, в която витаят и метатекстови погледи от най-различен характер. И “списъчната” среда, очертана от подобни инициативи, е вече достатъчно уплътняваща се, за да имаме повод да търсим все по-ясните контури на определени тенденции в конструирането на авторски антологични модели от периода.

Може да се каже, че най-често антологичните издания на съвременни български поети от последните десетина години са съпровождали тяхна лична кръгла или полукръгла годишнина. Отбелязването на специалната рождена година се оказва повод и за поява на изготвено антологично издание – така, както се случва, напр. при поети като Марин Георгиев (“До тук”, 2011), Владимир Попов (“Чупливо”, 2012, “Епилог”, 2017), Мирела Иванова (“Любовите ни”, 2012). Юбилейно беше огласена и най-новата книга с избрана лирика на Владимир Левчев “Любов на площада” (2017), която се появи едновременно и с книгата му с избрани есета “Краят на една епоха”¹. Лични годишнини съпроводиха и “Румботавър” (2013) на Румен Леонидов и “Избрано” (2013) на Едвин Сугарев. В годината, когато Екатерина Йосифова отбеляза 75-та си година, се появи и “Икономична класа” (2016)²,

¹ Заглавието на антологичната “Любов на площада” от 2017 г. повтори заглавието на книга, издадена три години по-рано и притежаваща антологичен потенциал, притеглен и от втората “Любов на площада”. Макар че антологичната версия от 2017 г. заяви себе си като такава не само заради по-щедрата си селекция (вече пет цикъла вместо включените три в предишната книга), но и заради очевидно по-прецизно премисленото си композиране.

² “Икономична класа” на Екатерина Йосифова се появи цели 15 години след антологията “Нищо ново. 100 стихотворения” през 2001 г., но и след издадените в този период лирически книги на Е. Йосифова “Нагоре-надолу” (2004), “Ръце” (2006), “Тази змия” (2010) и “Тънка книжка” (2014).

15 години след антологията ѝ “Нищо ново. Сто стихотворения” (2001), съпроводи пък нейната 60-та годишнина. Обвързана с юбилейна лична година се оказва и “Стълп от прах” (2015) на Борис Христов – томче с авторова антологична подборка на лирика и проза. Появилата се пък две години по-рано “Спомени за хора, камъни и риби” (2013) е обявена като антологична спрямо прозата на автора, но и с включен нов текст, чието заглавие се превърна и в едноименно за изданието.

По един или друг начин разпознавана като юбилейна, именно годишнината най-често се оказва съзнателно избрано време за появата на представителни издания, често двутомни, особено когато поетът се е изявявал и в други жанрове, какъвто е случаят с двутомниците на Калин Донков (“Елегии и тържества” и “Други думи”, 2011), Александър Шурбанов (“Отражения” и “Приписки”, 2011), на Петър Анастасов (“Избрано”, поезия и драматургия, 2012), на Андрей Андреев (“Кладенците на моя живот” и “Заветът на битието”, поезия и преводи, 2013). Но и без двойния обем, достатъчно представителни за жанра са и “Антология” (2011) на Янислав Янков и томчето с поезия, разкази, повести и публицистика на Александър Томов “Избрано” (2014). В модела на поредицата, макар и необвързана юбилейно, влиза и роденият през 1936 г. Стефан Цанев, чиято антология “Поезия. 1956–2012” (2013) е първият том от солидното дванайсетомно издание, побиращо написаното от автора във всички жанрове, в които той работи от годината на своя дебют насетне, та до днес. Особена история има появата на антологично издание като “Жизнен опит” (2010) на напусналата ни през есента на 2011 г. Малина Томова, което, тайно планирано да се появи именно в юбилейната за нея 2010 г., е и тайно изготвено от съпруга ѝ – поета Иван Цанев. В този смисъл антологията на Малина Томова е оличностена по начин, който би могъл да се мисли като прецедент в авторските антологични практики на българска поезия от последното десетилетие и не само.

Извън юбилейните поводи, обвързани с рождена годишнина, остават авторски антологични инициативи, родени от намерението да се припомни движението на издадените във времето лирически книги – като своеобразни етапи, изграждащи определена завършена цялост и предизвикващи готовност за легитимиране на конкретна творческа постигнатост. Макар това да не игнорира допускането на конкретен формален повод, оставащ обаче по-често в полето на добрата възможност, като напр. изданието “33 стихотворения” от Иван Цанев (2015), предизвикано от издателската инициатива на ИК “Жанет 45” по повод увенчаването на поета с “Орфеев венец” за творчество по време на традиционния пролетен фестивал “Пловдив чете” през същата година. “33 стихотворения” има потенциала да бъде мислено като внезапно появила се, малка лична антология на поета, който една година преди това беше представен и с книгата “Ранни стихотворения 1960–1967” (2014) от колекцията “Неиздадените”¹. “Умерена облачност” (2012) на живеещия от доста време в Бостън поет Георги Белев съпроводи едно кратко негово завръщане в България, при което книгата беше официално представена. В същия ред вероятно бихме имали основания да добавим “Времена” (2013) на Валентина Радинска, “Почти пълно” (2014) на Миряна Башева, “Обратното на слънчогледа” (2017) на Цочо Бояджиев, както и отделни книги с частично реализиран антологичен характер, в които селективният модел се съобразява с ограничен хронологи-

¹ Колекция “Неиздадените” е издателска инициатива, съвместяваща усилията на български литературни историци и академични преподаватели в Департамент “Нова българистика” на Нов български университет (София), на издателство “Кралица Маб” и Национален литературен музей.

чески периметър, като напр. “Етимологика 1996–2016” (2016) на Ани Илков. Или пък “21. Век. Всички най-нови стихове” (2016) на Недялко Йорданов със стихове от периода 2000–2016 г. А “Събиране на значенията” (2017) на писателя – документалист, историк и есеист Йордан Велчев даде знак за припомнянето / завръщането му и като поет в интригуващо антологично издание¹.

Макар и вероятно белязан с непълнота, не съвсем краткият списък, макар и само маркиран контекстово тук, все пак притежава потенциал да подскаже тенденции, които, основаващи се на определени критерии, биха отворили път към търсене на типологии. Ако се опитаме да селектираме наличното през знанието за поколенческите редове, актуални в съвременната история на българската литература, няма как да не забележим, че преобладаващо склонността към антологично себепредставяне може да се отнесе към поетите, дебютирали и утвърдили се в десетилетията на 60-те и особено през цялото десетилетие на 70-те години на ХХ век – във или около генерациите на “априлското поколение” или “тихата лирика”, и техните списъчни “дописвания” и “редакции” от критиката на социалистическия реализъм (Стефан Цанев, Петър Анастасов, Иван Цанев, Екатерина Йосифова, Калин Донков, Андрей Андреев, Марин Георгиев, Владимир Попов, Малина Томова, Борис Христов, Александър Томов, Миряна Башева, Валентина Радинска, Александър Шурбанов). В същото време периодът се “насища” постепенно и от антологични издания на знакови поети от 80-те години (Ани Илков, Едвин Сугарев, Владимир Левчев, Румен Леонидов, Мирела Иванова), част от които са разгърнали творческото си (и не само) осъществяване особено активно в първото демократично десетилетие на 90-те години на ХХ век. Именно когато става дума за поетите от поколението на 80-те години обаче, е необходимо непременно да припомним и излязлата през 2010 година антология “ПОСЛЕДНИТЕ поети от 80-те”² и още повече – нейното малко по-късно второ издание (Последните 2012) с уточняваща редакция в заглавието – “ПОСЛЕДНИТЕ 12 поети от 80-те”, което, може би и в резултат на реакциите на първото издание, препотвърди и паратекстово уговорката, че все пак става дума именно за тези поети, (защото те са) обединени и от лично приятелство, и от литературно родство. Но демонстративното поставяне на числото 12 в заглавието, недвусмислено излъчващо апостолическа символика³, задвижи и смисъла на своеобразната “избраност”, очевидно предложена от процедура по особена селекция на списъците от дебютиращи поети в различни периоди на десетилетието на 80-те години. Казано още в тази посока на мислене – антологичното съзнание на поетите от 80-те години “затвори” първото десетилетие на новия век с групов проект, преповторен и препотвърден по особено символичен начин в началото на следващото десетилетие. И то след като вече

¹ След дебюта си през 1979 г. с “Римски стадион” Й. Велчев издава още три лирически книги, последната от които – “Сияе”, излиза преди почти две десетилетия, през 1999 г.

² В антологията, изготвена от самите участници в нея, и предговорена от Иван Теофилов [Теофилов И. *Те от осемдесетте. В: Последните поети от 80-те 2010: 7-22*], са включени 12 поети. Това са Румен Леонидов, Златомир Златанов, Едвин Сугарев, Кирил Мерджански, Миглена Николчина, Илко Димитров, Ани Илков, Георги Рупчев, Владимир Левчев, Ангел Ангелов – Джендема, Борис Роканов и Данила Стоянова. Обяснителната бележка в началото на изданието уточнява, че стиховете, включени в антологията, са писани през 80-те години от поетите, “свързани от лично приятелство и литературно родство”, както и че “всички са родени след смъртта на Сталин – 5 март 1953 г. – и са започнали да пишат и публикуват в последното десетилетие на комунизма” [Последните поети от 80-те 2010: 4].

³ Това напомня с акцент и Елка Димитрова, която коментира изданието в контекст, обвързан с конкретна проблематика [Димитрова 2017: 1].

е започнала постепенно да се осъществява и все по-настойчиво да се очертава автономната персонална антологична поетическа територия за повечето от авторите, включени в престижния самоинституционализиран списък (Едвин Сугарев, Румен Леонидов, Владимир Левчев, Ани Илков)¹. При това – по особен начин сглобяващо основанията на възможност за някаква лична естетическа приключеност² с достигането до кръгла физическа възраст, припозната и като възможност за съвпадане с определени творчески рекапитулации³.

Това е аргумент в полза на необходимостта от съобразяване на вероятното изследователско усилие и със спецификата при изграждането на всеки един от реализираните антологични проекти. В посока обаче на още един по-общ по характер критерий, спрямо който има възможност за организиране на отделни авторски модели, може да се отбележи и отликата между формулите „избрано“ и „избрано и ново“, доколкото в единия случай се демонстрира именно онази основна характеристика на антологията, при която “антологите по презумпция са сборници на естетическия максимализъм” [Курташева 2012: 19], т. е. авторският стремеж към такъв максимализъм е осъществен чрез сложната процедура на личен мета-прочит, в резултат на който се прави определена и то – представителна селекция и то само от вече наличното и публикувано в предишни книги. Докато в другия случай антологичният модел се заявява в процес на готовност, но чрез включване на новонаписани текстове като че ли оставя част от себе си в състояние на известна пропускливост и изчакване, с презумпция за (все още) отказ от заявка за окончателен авторов образ. Процесът се усложнява в случаите, когато имаме автор с известна склонност към периодично автоантологизиране, поради което естественото намерение за постигане на някаква окончателна устойчивост се оказва парадоксално подвижно и изискващо преценка и спрямо конкретния литературноисторически контекст, в който се изработва всеки един от появилите се в различно

¹ Макар и в този контекст, но все пак – отделно внимание заслужават посмъртните издания от този период на Георги Рупчев и Данила Стоянова. И двамата вече са напуснали този свят към 2010 г., когато излиза първото издание на антологията “Последните...”, Георги Рупчев – през 2001 г., Данила Стоянова – през 1984 г.

² От предговора на “Етимологики (1996–2016)” на Ани Илков става ясно, че изданието повтаря заглавието на двуезичната му книга от 1996 г., което пък – от своя страна, побира цикъл от “Любов към природата” от 1989 г. и два цикъла – “Любовници” и “Роботи”, публикувани по онова време в специализиран периодичен печат [Илков 2016: 2]. Новото издание всъщност припомня този композиционен модел, но дава и видимост към добавките – в текста и художественото оформление, осъществявали начина, по който всеки един от тези текстове се е пораждал и “раснал” във времето – от началото на 80-те към момента на изготвяне на новото издание. “Тази книга възстановява пътя на една идея”, пише Илков в краткия увод към книгата. И ако припомним констатацията на Бойко Пенчев, направена по повод на книгата от 1996 г. – че тя е “метапоетически инструктаж, заставящ ни да го четем по друг начин” [Пенчев Б. *Тъгите на краевековието. Turning Away From the Origin. B: <http://www.slovo.bg>*], разбира се, констатация, имаща отношение към художественото съдържание на книгата, то новото издание на “Етимологики” вече придвижва тази констатация и към чистата метазона на литературноисторическия прочит, възстановяващ следите на ритъма ръкопис / цикъл / книга от края на XX век / книга от началото на XXI век .

³ В съгласие с наблюдението за все по-релефно видимата тенденция, която, условно макар и все още само игрово / обозначително тук бихме нарекли “първите антологии на последните поети”, припомням и появилите се още в началото на този век на късо отстояние една от друга две антологични книги на Едвин Сугарев – “Вълча памет” (2000) и “Гибелни думи” (2003), както и антологията на Бойко Ламбовски “Бране на думи” от 2004 г. В този смисъл нека отбележа и факта на издание в модела “събрано” – представително томче “Събрано”, побиращо лириката на Ани Илков от “Любов към природата” (1989) до “Мала Азия на душата” (2004), което беше издадено през 2011 г.

време антологични лица на един и същ автор. Като специфични и крайно усложнени, от своя страна, пък са случаите, в които в общата си издателска практика авторът съпровожда антологичните си жестове, както вече беше припомнено – по природа и литературни, и металитературни, с добавка към антология или в отделно издание с рецензентски и критически прочити, регистриращи и преценяващи развитието му, осъществяването му във времето. Не само миналият век, но и съвсем актуалната ни съвременност предлага такива инициативи.

Така например, в последните страници на антологията “Епилог”, появила се през пролетта на 2017 г., поетът **Владимир Попов** въвежда рубриката “Прочити 2012–2016” – библиографски списък на рецензентски и критически текстове за лирическите му книги от периода 2012–2016 година [*Попов 2017: 164–165*]. В тази финална рубрика на “Епилог” участват 22 прочита от общо 16 критици. Списъкът от текстовете, публикувани в печатни и електронни издания, можем да възприемем като лична “сигнатура” на своеобразна малка мета-автоантология. И вероятно – като жест на признателност към настоящи изследователи, интерпретирали книгите му от този период (а жестът може да бъде възприеман и като (не)предвидено и твърде полезно улеснение за бъдещите). Нека обаче да отбележим, че в този семпъл и списъчен формат хрумването на Вл. Попов има по-скоро справочна функция и е различно от инициативата на родения през 1947 г. поет **Кирил Кадийски**, който по юбилейни поводи състави две отделни издания – през 2007 и през 2017, с цели критически текстове или откъси от критически текстове за своята творческа работа през годините [*Кадийски 2007*], [*Кадийски 2017*]. Нека напомним и това, че историята на българската литература и от ранните години на ХХ век познава такъв жест, извършен също в съвсем автономен, макар и не толкова мащабен формат. Става дума за “Поет и критици: Антология от фрагменти из разни статии и рецензии върху поезията на Кирил Христов” [*Христов 1914*]. Примерът е напомнен, описан и коментиран от Биляна Курташева [*Курташева 2012: 153–154*].

Предизвикано или не, но с юбилеен повод беше обвързана и появата през 2016 г. на автоантологията “Вкусът на живота” на поета **Иван Теофилов** [*Теофилов 2016*]. В същата година той навърши 85 години и във “Вкусът на живота” избра да се самопредстави именно като поет, макар да е добре познат и като драматург, преводач, автор на поезия за деца и есеистично-мемоарна проза. За Теофилов с основание от години насам вече се говори – с все повече разбиране, с читателска радост и кротко удивление. Защото и радостта, и кроткото удивление са сред присъщите на лириката му черти, позната не на масови, но затова пък разнолики и с фин вкус читателски групи, както вече бе споменато – и заради обвързаността му с театралната и преводаческата общност у нас. Роденият в Пловдив Иван Теофилов отдавна е припознат като свой, като “Поетът на Пловдив” най-вече заради лирическите му книги “Амфитеатър” (1968) и “Град върху градове” (1976). Макар че в десетилетията, когато единствен легитимен принцип в литературата и изкуството в България е социалистическият реализъм, тази дефиниция да се оказва твърде удобна за трайното му маргинализиране и съсредоточаване в тесните мащаби на регионалното и – в съгласие с тогавашните йерархии – съпроводено със спорадични признания и много по-често с наказателни акции от най-различен порядък. От 80-те години на ХХ век насетне започват да се появяват критически прочити, които все по-проникновено навлизат в лириката на Теофилов, припознавайки по-честка му като уникален и заради културно-историческите традиции на неговата “южна” чувствителност, но и заради вписването му във все още недостатъчно

познатото в периода на късния социализъм, но не и днес, антично-медитеранско поетическо пространство. А след появата във времето последователно на неговите предишни антологични проекти “Геометрия на духа” (1996) и “Вярност към духа или значението на нещата” (2008) към днешна дата можем да сме убедени, че Иван Теофилов, който от десетилетия фино и трайно отглежда у себе си афинитет към модели на творческо себестроене, представя “Вкусът на живота” като книгата, през която “ми се ще да бъда видян”, както гласи изговореното в предговора ѝ [Теофилов 2016: 10]. Това съзнателно обективизиране от себе си, предполагащо и надяващо се на определена нагласа у читателя, едновременно с непосредствена лекота, но и с достатъчно категоричност потвърждават присъствието му на съвременен български поет с дълбоко промислен, изящен и чувствителен вкус.

Назована “Жизнен опит”, книгата, антологично представяща през 2010 г. поетесата **Малина Томова** с припомнянето на трите ѝ издадени стихосбирки от дебюта ѝ с “Душа” през 1978 г. през “Ежелюбов” (1987) и “Стигмати” (1994), е особено издание [Томова 2010]. В някакъв смисъл то е своего рода прецедент в съвременната литературна история, защото изготвянето на ръкописа и отпечатването на изданието е тайно дело на нейния съпруг – поета Иван Цанев, в този смисъл “Жизнен опит” се съпротивлява на модела за автоантология, защото е съставена не от автора си. В бележката “От съставителя” в края на изданието четем: “А идеята за това издание възникна през ноември 2009 г. Когато стана ясно, че Малина е самопожертвувателно заета с издаването на други книги и не ѝ остава време да помисли за своя, един приятелски кръжец се сговори да направи това вместо нея, като ѝ поднесе неочакван подарък на рождения ѝ ден (21 януари). За съжаление, кръжецът изпадна в цайтнот и се разпадна преждевременно...” [Цанев 2010: 108]. В крайна сметка Иван Цанев се заема сам с инициативата – със съзнанието, че все пак ще реализира намерението на разпадналия се приятелски кръжец, в кратките думи на съставителя той изразява и колебанията си относно това кога ще може да връчи на поетесата и негова съпруга подаръка: дали до края на юбилейната ѝ година, или на следващия 21 януари. Хронологическият щемпел на книгата поставя 2010 като година на издаване, вероятно за да се съхрани идеята за юбилейното време на поетесата, навършила тогава 60 години. През ранната есен на следващата 2011 година, след като през януари е отпразнувала и своя следващ, 61-ви рожден ден, след кратко боледуване Малина Томова внезапно почина. Така върху “Жизнен опит” легна и трагичната сянка на книгата, оказала се последна в живота ѝ. Книга, представяща в антологичен модел лириката на поетесата в прочита на известния със своята прецизност редакторски поглед на поета Иван Цанев. В сърцето на “Жизнен опит” всъщност е положена може би най-емблематичната от трите лирически книги на М. Томова – “Стигмати” от 1994¹, чието пък своеобразно “преддверие” е “Ежелюбов” от 1987 г. – стихосбирка, която съдържателно “задава” перспективата към включеното в бъдещата “Стигмати” и носи твърде лаконична следа от дебютната стихосбирка на Томова “Душа” (1978). Освен всичко останало, “Жизнен опит” осигурява на читатели и изследователи изключително

¹ Две години след излизането на тази книга Малина Томова създава издателство, което нарича със същото име. Издателството, което би откликнало с лекота на дефиницията “бутиково”, е известно сред хуманитарните среди в България заради прецизия и качествен подбор на издаваната с неговия знак българска и преводна художествена литература. Сред преводните издания, насочени най-вече към автори от Европа и Балканите, са и избрана лирика на Марина Цветаева “Страх от оскърбление” (2009, превод Мария Хаджиева), както и респектиращото изследване “История и време” на И.М. Савелиева, А.В. Полетаев (2006, превод Бойко Пенчев, Христо Карастоянов).

добра и полезна видимост към работата на поетесата върху стари текстове, редакторските ѝ намеси и – най-вече, към промяната в оценъчните ѝ естетически нагласи в десетилетията след дебюта.

Когато през 2013 г. излиза представителното томче “Времена. Избрано” на поетесата **Валентина Радинска** [Радинска 2013], тя вече е автор на седем лирически книги, появили се в продължение на близо четири десетилетия. В антологичния ѝ проект може да се провиди и движението на личния ѝ творчески реверанс към създаденото от български поети – предходници и нейни съвременници (Иван Динков, Георги Борисов, София Бранц, Христо Фотев, Борис Христов), в това число и към руските поетеси А. Ахматова и М.Цветаева, сред чиито преводачи е и самата Радинска. Част от текстовете, посветени на тези поети и превърнали се в нейна авторска емблема като тип творчески поклон пред себеподобния, се включват и в предишна нейна по-ранна книга с антологичен характер – “Поне” появила се през 2001 г.

В издадената през 2016 г. лирическа книга “Икономична класа. Стари и нови стихотворения” **Екатерина Йосифова** предложи свой актуален образ на антологичен подбор, осъществен в модела “избрано и ново” [Йосифова 2016]. На пръв поглед книгата впечатлява с обема си – между кориците ѝ са включени общо 147 текста. “Икономична класа” стои на времева дистанция от друга, също настойчива в антологичния си образ книга като “Нищо ново. Сто стихотворения” (2001). Дебютиралата със стихосбирката “Късо пътуване” през 1969 г. българска поетеса Екатерина Йосифова се превръща в едно от знаковите имена, съставлящи краткия макар списък на “тихата лирика” от десетилетието на 70-те години на XX век. В последвалите десетилетия и със следващите си лирически книги Йосифова се утвърждава като един от най-силните и разпознаваеми женски гласове – към нейното творчество и тогава, а още повече – днес, регистрират интерес множество литературнокритически и литературноисторически текстове, включително и изследователски проекти, обвързани с инициативата да очертаят зоната на творческо себеустояване и отстояване на лична алтернативна поетика в епохата на социалистическия реализъм, доминирана, както е известно, от пропагандно-идеологическия характер, припознат като единствено легитимен образ в/на изкуството. Към днешна дата Екатерина Йосифова е носител на множество престижни литературни отличия и награди, нейното творчество бе обект на научноизследователска конференция, проведена през 2010 г. в Нов български университет (София). През 2014 г. тя стана лауреат на Голямата награда за литература на СУ “Климент Охридски”, а през 2017 година получи “Орфеев венец” за високи постижения в литературата. Стиховете ѝ отдавна са прекосили границите на родината – преводи на лириката ѝ са публикувани в издания в Австрия, Германия, Великобритания, Гърция, Италия, Русия, Турция, Унгария, Франция, нейни текстове участват и в представителни преводни антологии на българската поезия. През 2003 г. македонското издателство “Штрк” издава нейна самостоятелна книга под заглавие “Нищо ново“, а през 2017 стихосбирката ѝ от 2014 г. “Тънка книжка” се появи в словашкото издателство “Форца” (в превод на Димана Иванова и Игор Круцовчин). Последната ѝ засега лирическа книга “Икономична класа. Стари нови стихотворения” предлага не просто пореден, но и нов автоантологичен образ, който в същото време потвърждава прецизното движение на нейната поетика в зоната на минималистичната поетика, по нов начин припомня и отново легитимира стъписваща и за най-съвременните читателски и писателски нагласи актуалност на тази поезия. Което и подхранва очакванията за все по-задълбочени

и интригуващи изследователски занимания с лириката на тази поетеса, защото класата на поетесата Екатерина Йосифова изисква това внимание.

През 2011 г. поетът **Марин Георгиев** издаде две лирически книги. Едната от тях – “До тук. Събрани стихове” [*Георгиев 2011а*] има характер на автоантология, в която са събрани петте лирически книги на поета, но изданието включва и три отделни дяла – на публикувани, но невключвани в книга творби, непубликувани и блок с преводи на руски и унгарски поети. Книгата е съпроводена и с приложение, в което са включени кратки текстове както на самия Георгиев, разясняващи детайли от историята на един или друг лирически текст, но и откъси от избрани критически текстове, публикувани в специализираната литературна периодика от годината на дебюта му до наши дни. Второто издание носи заглавието “Доживяване. Късни стихотворения” [*Георгиев 2011б*] и съдържа новонаписани лирически текстове от периода 2005–2011 година. Излизането на две издания от такъв тип в една календарна година е авторово решение, което очевидно държи да предотврати евентуалните прибързани констатации за някаква окончателност по отношение на личната му завършеност, поне в полето на лириката, защото в полето на прозата с документално-мемоарен характер Георгиев продължава активно да се изявява. “До тук” явно и посредством или въпреки заглавието си не заявява жест на отказ от писането на поезията, а е по-скоро рекапиталуционен формат на намерението да покажеш как изглежда в собствената му представа поетовото лице с всичко написано до тук. И все пак нека отбележим в съгласие с оценката на Владимир Шумелов по повод на последната засега лирическа книга на Марин Георгиев, че “тази стихосбирка е и различна, но и сходна с предишните поетически книги на М. Георгиев. В нея ще открием съчетанието на рационално и ирационално, на пластика и конкретика, философско извисяване и екзистенциален поглед към проблемите на битието – всичко това през съзерцателната ретроспекция на отминалото време и рефлексите на настоящето” [*Шумелов 2012*]. С уточнението, че рефлексите на настоящето в “Доживяване” като че ли потвърждават в различна, но категорична посока внушението за онова преди изречено “до тук”, което в продължаващата в “Доживяване” версия на Марин Георгиев като че ли опира много повече в смъртта и мъчителните рекапитулации на приключването, отколкото в спасителното дишане на живота, повярвал в това, че има още време.

Представително двутомно издание на **Калин Донков** се появява през юбилейната за него 2011 година, когато поетът навърши 70 години. Първият том от изданието, под заглавие “Елегии и тържества”, събира избрани текстове от поезията му [*Донков 2011а*], а вторият – четирикратно по-обемен и със заглавие “Други думи” [*Донков 2011б*], представя набор от есеистични текстове, публицистична и документална проза на твореца, работил като журналист дълги години и в периодични издания, където именно през 70-те и 80-те години на ХХ век се появяват знаковите му авторски рубрики “Частен случай” и “Ранни мемоари”, текстовете от които впоследствие Донков събира и в самостоятелни книги. Към днешна дата поетът Калин Донков, който бе увенчан и с “Орфеев венец” за поезия през 2016 г., се изявява твърде пестеливо с новонаписани лирически текстове – книгите му от края на 80-те години на ХХ век до представителното томче от 2011 г. предлагат, при това без да се забелязва някакво особено промисляне на подредбата, само стари негови творби. С други думи – Донков очевидно е избрал да пренесе и в новия век образа, който читателите му познават от 80-те години на миналия век, т. е. и днес той не просто настоява върху образа си от вчера, но го предлага като единствен.

Ако се доверим на тази представа, без да забравяме и така характерната, плътно следвана в десетилетията сантиментално-романтична линия в неговата поезия, бихме си позволили да открием особен тип диалог между заглавията на две негови знакови книги: едната от периода в навечерието на демократичните промени, от 1986 година – “Пази се от сърцето”, а другата “Събуди ме вчера” – съвсем в края на първото демократично десетилетие, през 1999 г. (Само)дистанцирането от територията на по дефиниция чувствителното поетово сърце като демонстративно изговорен инстинкт за самосъхранение е последван от своеобразното затихване в съня, който има смисъл да бъде нарушен само ако завърне лирическият субект на поета не към днешния ден, а в едно недалечно макар “вчера”. Заглавието на антологичното томче от 2011 г. “Елегии и тържества” някак потвърждава, макар и в по-обобщителен вариант, афинитета му към почти манифестното по своя характер антитезисно конструиране в образността, на места дори оксиморонната природа на “сглобките” – както в озаглавяванията на творби и книги, така и в много от лирическите му текстове.

Антологичното издание “Любовите ни” (2012) на поетесата **Мирела Иванова** [Иванова 2012] се появи десет години след “Еклектики” (2002) – лирическа книга, притежаваща също характер на антология, и три години след поделената между лирика и проза двубразна книга “Бавно” (2009). Не без основание би било наблюдението, че двете издания, появили се след 2000 г. – “Еклектики” и “Любовите ни”, по различен начин рекапитулират написаното от М. Иванова през двете предходни десетилетия – от дебюта ѝ през 1985 г. с “Каменни криле” през самиздатската “Шепоти” (1989) и последвалата почти веднага след това “Самотна игра” (1990) към знаковите за десетилетието на 90-те години стихосбирки “Памет за подробности” (1992) и “Разглобяване на играчките” (1995). Още в самото начало на новия XXI век, едва навършила 40 години, М. Иванова започва да осмисля своята лирика в перспективата на антологичния модел, без да се отказва от участието на новонаписани текстове. Тази демонстрация на “ново дишане” сред стари текстове едновременно поддържа и продължава да формира индивидуалния ѝ почерк, но и е своеобразен жест на желание за търсене на вече някаква по-видима пълнота, в която предишни и новонаписани текстове ще започнат да сглобяват цялостната визия за авторката в общия литературноисторически контекст на отминаващото десетилетие на 90-те, така важно както за самата Мирела Иванова, така и за развоя на съвременната българска лирика. А желанието за окръгляне, за цялост, за антологична перспектива на написаното при М. Иванова се подчинява и на задължителния за случая, но невинаги практикуван при поетите, започнали своята творческа биография преди 1989 г., открит и невъзмутимо спокоен поглед към наличното: “Любовите ни” от 2012 г. припомня всяка една от издадените преди себе си книги, продължавайки да добавя към вече наличното във времето и новонаписани творби. Кое то пък оставя антологичната “версия” за себе си в позицията на интригуваща (все още) незавършеност.

Проследяването на обговаряната тук тенденция от последното десетилетие на новия век по съставяне на автоантологични издания с авторска поезия би могло да се мисли като интересна изследователска възможност, отваряща литературноисторическата перспектива все по-интригуващо с всяка изминала година. Прецизното вглеждане в авторските антологични модели, прицелено в систематизация, естествено изисква внимателни текстологични проследявания, обвързани както с преминаването от книга към книга на избраните за антологичния проект пре-

дишни текстове(и съпровождащите ги редакции от всякакъв характер – както в текстовете, така и в принадлежащите им паратекстови зони), така и със статута им в антологията (в този смисъл – и моделите на включването им в един или друг цикъл). Не по-малко важна и необходима посока е наблюдението спрямо текстове, трайно отсъстващи от съдържанието на антологичните авторски книги. Защото е факт, че преобладаващо поетите, които персонализират тази тенденция в уговаряния период, се утвърждават като автори в епохата на социалистическия реализъм, чиято нормативна естетика определя и процедурите по подготовка, редактиране и отпечатване на първите и/или по-ранните им стихосбирки и изисква от съдържанието на ръкописите и текстове с определена тематика и поетически език. Понякога именно тези ранни текстове отсъстват в по-късните антологични издания или пък са недвусмислено отредактирани, но такива или подобни авторски избори не могат да останат в полето на лаконичната констатация, те изискват необходимото изследователско внимание и анализ. Всички тези наблюдения и изследователски процедури са особено функционални, когато става дума за автоантологични модели. Но макар да е известно, че автоантологичният модел по презумпция е високо селективен и се осъществява по модела “избрано”, той все пак често може да се окаже и специфична версия на “избраното”, т. е. селекцията може да генерализира определена тематична зона в творчеството на съответния автор, но би могла да тегне повече към пълнотата на “почти събрано” или пък концептуално да сговаря стари и нови текстове в концепция от типа “избрано и ново”.

Лирическата автоантология, избрала определен конкретен момент за своята поява, самоосъществяваща се и като своеобразен цялостен творчески “епилог” на един поет, е издание, което поставя твореца в уникална позиция: оставяйки в естествения си статут на автор на своята поезия, той следва да се самопостави и в специфичната метапозицията на критик на творчеството си – съобразяващ и йерархизиращ естетическите качества на това, което е създал във времето, и – съобразно това, конструиращ концепция, аргументираща селекцията и сглобяването на съдържателната антологична подредба. Нека да отбележа и това, че тематиката на този род изследователски занимания във всички случаи би могла да разшири емпиричната си литературноисторическа територия с намерението да се проследят и един друг тип авторски антологии, от по-особен характер, свързани с редакторски и издателски инициативи за посмъртно издаване на антологични подборки на съвременни и ненавременни напуснали ни поети. Тези антологични издания, от своя страна, също биха породили оправданите усилия на изследователя, особено с оглед на факта, че в някои от случаите те се изготвят от редакторите им не само с помощта и с оглед на легитимно известното и вече съществуващо / издадено приживе в лирическите книги на автора, но и с участието на новоосветени и съхранявани в лични и/или приятелски архиви негови ръкописи.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

- Георгиев 2011a – Георгиев М. До тук. Велико Търново. Слово. 2011. 324 с.
- Георгиев 2011б – Георгиев М. Доживяване. Късни стихотворения. Велико Търново. Фабер. 2011. 144 с.
- Димитрова Е. Кой изобрети нашите бащи. *Вестник Култура*. 2017. Бр. 12.
- Донков 2011a – Донков К. (2011) Елегии и тържества. Поезия. Т. I. Пловдив. Жанет 45. 104 с.

- Донков 2011б – Донков К. Други думи (есета, частни случаи, документални прози). Т. II. Пловдив. Жанет 45. 408 с.
- Иванова М. (2012) Любовете ни. Пловдив. Жанет 45. 116 с.
- Илков А. (2016) Етимологии (1996–2016). Пловдив. Жанет 45. 60 с.
- Йосифова Е. (2016) Икономична класа. Пловдив. Жанет 45. 160 с.
- Кадийски К. (2007) От всекидневното към вечното. Българската и чуждестранната критика за творчеството на Кирил Кадийски 1967–2007. София. Балкани. 312 с.
- Кадийски К. (2017) Кирил Кадийски през погледа на български и чуждестранни интелектуалци. София. Нов Златорог. 101 с.
- Курташева Б. (2012) Антологии и канон: антологийни модели на българската литература. София. Просвета. 487 с.
- Попов Вл. (2017) Епилог. Пловдив. Жанет 45. 172 с.
- Последните (поети от 80-те години). София. Сиела. 2010. 234 с.
- Последните 12 поети от 80-те години. София. Сиела. 2012. 235 с.
- Радинска В. (2013) Времена. Избрано. София. Захарий Стоянов. 224 с.
- Теофилов И. Те от осемдесетте. В: Последните поети от 80-те. София. Сиела. 2010, с. 7–22.
- Теофилов И. (2016) Вкусът на живота (автоантология). София. Рива. 128 с.
- Томова М. (2010) Жизнен опит. Пловдив. Жанет 45. 112 с.
- Христов К. (1914) Поет и критици: Антология от фрагменти из разни статии и рецензии върху поезията на Кирил Христов. София. Ал. Паскалев и С-ие. 193 с.
- Цанев И. От съставителя. Няколко обяснения за непосветени. В: Жизнен опит. София. Жанет 45, с. 108–109.

ИНТЕРНЕТ ИЗТОЧНИЦИ

- Пенчев Б. Тъгите на краевековието. Turning Away From the Origin. https://www.slovo.bg/old/bpenchev/tagite/bp-t_108.htm
- Шумелов В. “Късните стихотворения” на Марин Георгиев. Електронно списание LiterNet. 2012 № 2(147). <https://litenet.bg/publish26/vladimir-shumelov/marin-georgiev.htm> (seen 09.07.2017).

Информация за автора:

Гергина Василева Кръстева,
pHD
главен асистент
Филологически факултет
Пловдивски университет “Паисий
Хилендарски”

Gergina Vasileva Krysteva,
PhD
Chief Assistant
Faculty of Philology
University of Plovdiv St. Paisii Hilendarski

g.krysteva@gmail.com